

М. В. Жук,

д. е. н., професор, професор кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування, Подільський державний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7742-6523>

О. В. Пацарнюк,

доктор філософії, асистент кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування, Подільський державний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-9287-2643>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.11.25

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ АПК УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНІ АГРОПРОДОВОЛЬЧІ ЛАНЦЮГИ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ

M. Zhuk,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Management, Public Administration and Management, Podilskyi State University

O. Patsarniuk,

PhD, Assistant of the Department of Management, Public Administration and Management, Podilskyi State University

PROBLEMS AND WAYS TO IMPROVE INSTITUTIONAL SUPPORT FOR THE INTEGRATION OF UKRAINIAN AGRO-INDUSTRIAL ENTERPRISES INTO GLOBAL AGRI-FOOD VALUE CHAINS

У статті виявлено проблеми інституційного забезпечення інтеграції підприємств АПК України у глобальні продовольчі ланцюги доданої вартості. Його складниками на даний час є інститути та інституції у сфері нормативно-правової бази; фінансування та інвестування; інфраструктури; людського капіталу; маркетингової підтримки; впровадження інновацій. Зважаючи на названі сфери прояву, вони мають різні форми прояву та потребують систематизації для узгодження й ефективного використання. В свою чергу, вони поділяються на державні інститути та інститути громадянського суспільства; формальні інститути та неформальні інституції. Для управління процесами інтеграції підприємств АПК важливе наукове і практичне значення має виявлення їх проблем та оцінка ефективності. Однак якщо у випадку державних формальних інститутів виявити їх проблем та оцінити рівень та ефективність впливу досить обґрунтовано, навіть на рівні кількісних показників, то у випадку неформальних інституцій, як от звичай ділової і суспільної поведінки, попиту і споживання; традиції ведення підприємницької діяльності; особливості ментальності у діловому спілкуванні оцінити досить важко. Часто вони взагалі не враховуються, що призводить до зниження ефективності формальних інститутів. Також погано піддається кількісним вимірам ефективність інститутів громадянського суспільства (неурядових організацій; релігії й релігійних організацій; фондів тощо). Виявлені проблеми та вузькі місця формальних інститутів - непослідовність, і неузгодженість; слабкий контроль за дотриманням і недотримання; організація непотрібних інститутів навіть за грантові кошти тощо дозволили розробити основні заходи щодо їх подолання. Також це послідовна боротьба з тіньовою економікою і корупцією. Окремого вирішення потребує необхідність формування нових інститутів або нових напрямів інноваційного забезпечення інтеграції аграрних підприємств в ланцюги доданої вартості в умовах війни.

The article identifies the problems of institutional support for the integration of Ukrainian agro-industrial enterprises into global food value chains. Its components are currently institutions and institutions in the areas of regulatory framework; financing and investment; infrastructure; human capital; marketing support; and innovation. Given these areas, they have different forms of manifestation and need to be systematized for coordination and effective use. In turn, they are divided into state institutions and civil society institutions; formal institutions and informal institutions. Identifying their problems and assessing their effectiveness is of great scientific and practical importance for managing the integration of agricultural enterprises. However, while in the case of state formal institutions it is quite reasonable to identify their problems and assess the level and effectiveness of their influence, even at the level of quantitative indicators, in the case of informal institutions, such as customs of business and social behavior, demand and consumption; traditions of doing business; peculiarities of mentality in business communication, it is rather difficult to assess. They are often not taken into account at all, which leads to a decrease in the effectiveness of formal institutions. The effectiveness of civil society institutions (non-governmental organizations; religion and religious organizations; foundations, etc.) is also difficult to quantify. The identified problems and bottlenecks of formal institutions - inconsistency and incoherence; weak control over compliance and non-compliance; organization of unnecessary institutions even with grant funds, etc. allowed us to develop basic measures to overcome them. This also includes a consistent fight against the shadow economy and corruption. By providing strong institutional support, Ukraine can enhance its integration into global agri-food value chains, attract investment, increase productivity and competitiveness, and contribute to the sustainable development of its agriculture sector. Addressing these institutional deficiencies requires comprehensive reforms, including strengthening the legal and regulatory framework, enhancing institutional capacity, promoting transparency and accountability, improving infrastructure, facilitating market access, and implementing targeted rural development programs. In addition, efforts to fight corruption, improve governance, and promote stakeholder participation are essential for the successful European integration of Ukraine's agricultural sector.

Ключові слова: інститути, інституції, формальні, неформальні, проблеми, виявлення, корупція, тіньова економіка, дотримання законів, війна, ефективність, маркетинг, логістика.

Key words: institutions, institutions, formal, informal, problems, detection, corruption, shadow economy, compliance, war, efficiency, marketing, logistics.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інституційне забезпечення відіграє важливу роль в інтеграції агропромислового комплексу України в глобальні агропродовольчі ланцюги доданої вартості. Ефективні інституційні рамки, інструменти та правила створюють сприятливе середовище для розвитку інтегрованих аграрних виробничих систем та сприяють залученню інвестицій, підвищенню конкурентоспроможності та розвитку сталих агропродовольчих ланцюгів доданої вартості. Мова йде не тільки про сфери прояву інститутів, але й рівень їх регуляторного впливу через властивості або відмінні риси власне інститутів.

Так, ми маємо формальні й неформальні інститути та інституції. Перші представлені державними установами, організаціями, а також організаціями громадянського суспільства. Інституції також є формальними (закони і нормативи, правила) і неформальними (звичаї, традиції, віра, поведінка, ментальні особливості характеру тощо). Внаслідок цього вони здійснюють різний за інтенсивністю та за наслідками вплив на інтеграційну діяльність підприємств АПК. Однак вони не завжди піддаються кількісній оцінці, отже, і врахуванню в

сукупному впливі інститутів. Тому велике значення має систематизація інститутів та інституцій саме за сферою прояву.

Для практики аграрного виробництва та зовнішньоекономічної діяльності в АПК важливе значення має виявлення не тільки недоліків, переваг і можливостей інституційного забезпечення, але й механізмів їх виникнення. Це недостатній контроль за дотриманням; терпимість до негативних проявів; зневаження інституту соціальної справедливості; соціальне розшарування у суспільстві. Ці обставини тим більше вимагають врахування в обґрунтуванні заходів удосконалення інституційного забезпечення діяльності та управління нею.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми інституційного забезпечення різних напрямів діяльності підприємств АПК, у т.ч. зовнішньоекономічної, висвітлювали в своїх працях О. Величко, І. Вінченко, Ю. Данько, В. Жук, М. Ігнатенко, О. Красноручський, М. Малік, Л. Мармоль, І. Романюк, О. Шпикуляк, Б. Язлюк, інші відомі науковці в Україні та за кор-

доном. У працях названих та інших науковців основна увага приділена сутності інституціоналізму як економічної теорії, змісту інститутів та інституцій у т.ч. в АПК (В. Жук, М. Малік, О. Шпикуляк); інститутам соціальної діяльності та підприємництва (М. Ігнатенко, Л. Мармуль, І. Романюк); інститутам землекористування (О. Ходаківська, Б. Язлюк); інститутам інновацій (О. Величко, І. Вініченко); інститутам маркетингу та збуту (Ю. Данько, О. Красноручський).

Однак в умовах розвитку цифрових технологій, електронної комерції, війни та її загроз потребує уточнення структура та складники інституційного забезпечення; механізми їх використання та збільшення ефективності. Також йдеться про необхідність постійного уточнення чинників інституційного забезпечення та їх уточнення через перебування у постійній динаміці та зрушеннях.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є визначення основних складників та виявлення проблем інституційного забезпечення інтеграції підприємств АПК в глобальні агропродовольчі ланцюги та обґрунтування на цій основі напрямів його удосконалення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основні складники інституційного забезпечення інтеграції підприємств агропромислового комплексу України в глобальні агропродовольчі ланцюги доданої вартості включають формальні й неформальні інститути й інституції. Насамперед, це державні органи влади, регіональні та місцеві їх підрозділи; інститути громадянського суспільства; інституції як звичаї, традиції, віра, ментальні особливості життєдіяльності тощо [1—4]. Вони мають різні сфери прояву та рівні впливу.

Якщо сфери прояву є зрозумілими та обумовленими специфікою діяльності, то рівень впливу не завжди є очевидним та не завжди піддається виміру, особливо на рівні залучення кількісних показників. Це вимагає особливої уваги до класифікації цих обставин з метою удосконалення інституційного забезпечення. Отже, інститути й інституції мають такі сфери прояву щодо підприємств АПК і зовнішньоекономічної діяльності щодо включення в глобальні агропродовольчі ланцюги доданої вартості:

1. Нормативно-правова база. Це розробка та впровадження ефективних нормативно-правових актів, які стимулюють розвиток інтеграційних процесів у сфері агропромислового комплексу. Це можуть бути законодавчі акти, регуляторні положення, договори та угоди, спрямовані на поліпшення умов діяльності суб'єктів господарювання в аграрному секторі.

2. Фінансова підтримка. Означає розробку та реалізацію фінансових інструментів, які сприяють залученню інвестицій у розвиток агропромислового комплексу. Це можуть бути програми державної підтримки, кредитні лінії, грантові програми, створення спеціальних фондів для фінансування інноваційних проектів у сільському господарстві та харчовій промисловості. В умовах війни це гранти Уряду та неурядових організацій, міжнародних джерел.

3. Розвиток інституційної інфраструктури. Розуміється як створення та розвиток організаційних та інформаційних структур, які забезпечують координацію та співробітництво між суб'єктами агропромислового комплексу [5, с. 37]. Це можуть бути аграрні асоціації, дослідницькі центри, технологічні платформи, цифрові платформи, які сприяють обміну досвідом, розробці нових технологій та інновацій, у т.ч. цифрових, автоматизації.

4. Розвиток людського капіталу і соціальна відповідальність як забезпечення доступу до освіти, навчання та підвищення кваліфікації працівників агропромислового комплексу; раціональне використання трудових ресурсів. Це дозволить створити інноваційний кадровий потенціал, який відповідає вимогам сучасного агробізнесу та забезпечує впровадження новітніх технологій та інновацій у виробництво.

5. Маркетингова підтримка і логістика. Це розвиток маркетингових інструментів та програм, спрямованих на підвищення привабливості українських продовольчих продуктів на глобальних аграрних ринках [6, с. 35]. Це можуть бути заходи з підвищення якості продукції, брендування, маркетингові дослідження ринків, підтримка експорту та маркетингові програми для розвитку іміджу українських аграрних брендів. В умовах війни, блокади українських кордонів польськими фермерами

6. Впровадження інновацій, цифровізація бізнес-процесів та автоматизація виробництва, електронна й мобільна комерція, програмування й поведінкова економіка. Інститути у цій сфері представлені відповідними законами й нормами, що перекликається із сферою 1, а також інноваційні проекти, бізнес-плани, стартапи, технопарки, інноваційні інкубатори тощо.

7. Природоохоронна діяльність та екологія. Мова йде про природоресурсні квоти й системи використання, пільги і штрафи, екологічні нормативи й заборони, стандарти й сертифікати тощо.

Зважаючи на таку різноманітність складників, ефективного інституційного забезпечення інтеграції агропромислового комплексу України в глобальні агропродовольчі ланцюги доданої вартості вимагає системного підходу та спільних зусиль з боку держави, громадських організацій, бізнесу та науково-дослідних установ, товаровиробників [7, с. 392]. Інституційна підтримка інтеграції агропромислового комплексу України в глобальні агропродовольчі ланцюги доданої вартості має вирішальне значення для створення сприятливого середовища та сприяння участі українського аграрного бізнесу в глобальних ланцюгах доданої вартості.

Однак у процесі інтеграції агропромислового комплексу України в глобальні агропродовольчі ланцюги доданої вартості можуть виникати інституційні проблеми або пастки, які ускладнюють процес та можуть негативно впливати на ефективність та результати інтеграції. Ось кілька прикладів інституційних проблем та пасток: недостатня координація між різними установами: нестабільність в політичній сфері, недостатня координація та співпраця між різними урядовими органами, регуляторними органами та іншими заінтересованими сторонами можуть ускладнювати процес інтеграції та створювати невизначеність.

Також це несприятливі правила та умови гри. Наявність несприятливих законодавчих та регуляторних

рамках, бюрократичних процедур, непрозорих та корупційних практик може створювати перешкоди для вступу на зовнішні ринки та утруднювати конкуренцію з іншими країнами [8—10]. Відсутність доступу до фінансових ресурсів, обмежений доступ до кредитів та інших форм фінансування можуть ускладнювати інвестиційну діяльність, впливати на розвиток інновацій та модернізацію агропромислового сектору. Навіть гранти Уряду, неурядових організацій, у т.ч. міжнародних, можуть використовуватися не за прямим призначенням. Для їх розподілу створюються нові бюрократичні структури, що не відповідає інтересам країни, підприємств, суспільства.

Недостатня кількість досліджень, низький рівень інноваційності та технологічної підготовки можуть ускладнювати впровадження сучасних методів та технологій у виробництво, що може обмежувати конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Недостатня увага до маркетингової діяльності та відсутність відповідних знань і навичок у сфері маркетингу можуть призводити до недостатньої просування та популяризації українських агропродуктів на зовнішніх ринках; провалів у їх логістиці.

Для подолання вказаних інституційних проблем необхідно розробити і здійснити заходи, спрямовані на створення сприятливого бізнес-середовища, поліпшення регуляторних рамок, забезпечення доступу до фінансування та підтримку інновацій та досліджень. Крім того, ефективна комунікація та співпраця між урядом, бізнесом та науковими установами є важливими для успішної інтеграції агропромислового комплексу України в глобальні агропродовольчі ланцюги доданої вартості.

Усунення цих інституційних проблем потребує комплексного підходу, включаючи вдосконалення нормативно-правового середовища, зміцнення управління та прозорості, розширення доступу до фінансування, інвестування в розвиток інфраструктури, сприяння ринковим інформаційним системам та інвестування в розвиток потенціалу та програми розвитку навичок [11, с. 172]. Для подолання цих інституційних пасток необхідні широкомасштабні реформи, спрямовані на зміцнення правового середовища, підвищення прозорості та ефективності управління, створення конкурентних ринкових умов, поліпшення доступу до фінансування, розвиток інфраструктури, підтримку інновацій та розвиток кадрового потенціалу в аграрному секторі. Ключовими елементами інституційної підтримки в сучасних умовах господарювання є: розробка та впровадження ефективної політики та нормативних актів, які підтримують інтеграцію та конкурентоспроможність в агропромисловому секторі. Це охоплює створення сприятливого інвестиційного клімату, забезпечення чесної конкуренції та сприяння сталим практикам. Важливе значення має фінансова підтримка, надання фінансових ресурсів і стимулів для підтримки інтеграції українського аграрного бізнесу в глобальні ланцюжки створення вартості. Це може включати доступ до фінансування, грантів, субсидій та цільових фінансових програм для сприяння інвестиціям, дослідженням і розробкам, а також інноваціям у секторі агровиробництва.

Наступним кроком є реалізація торговельної політики та угод, посилення логістики [12—14]. Вони сприяють доступу до глобального аграрного ринку та зменшують торговельні бар'єри для української сільськогос-

подарської продукції. Це передбачає проведення переговорів і забезпечення сприятливих торгових угод, гармонізацію стандартів і правил, а також покращення логістики та транспортної інфраструктури для сприяння міжнародній торгівлі. Розвиток потенціалу та передача знань через інвестиції в розвиток людського капіталу, навчання навичок та передача знань є необхідними для підвищення можливостей та конкурентоспроможності українських сільськогосподарських підприємств. Це може включати надання технічної допомоги, професійне навчання, підтримку досліджень і розробок, а також сприяння співпраці між науковими установами, дослідницькими установами та приватним сектором.

Удосконалення потребує система інститутів для розвитку ринку та просування [15, с. 152]. Охоплює підтримку аналізу ринку, дослідження ринку та маркетингової діяльності для просування української сільськогосподарської продукції та брендів у всьому світі. Також включає в себе стратегії брендингу та позиціонування, участь у міжнародних ярмарках і виставках, рекламні кампанії та зусилля з диверсифікації ринку. Інституційна координація та партнерство: Створення ефективних механізмів інституційної координації та сприяння партнерству між урядовими установами, галузевими асоціаціями, дослідницькими установами та зацікавленими сторонами приватного сектору. Це полегшує співпрацю, обмін знаннями та спільні ініціативи для вирішення проблем і використання можливостей у глобальних агропродовольчих ланцюгах.

ВИСНОВКИ

Забезпечуючи потужну інституційну підтримку, Україна може посилити свою інтеграцію в глобальні агропродовольчі ланцюжки доданої вартості, залучити інвестиції, підвищити продуктивність і конкурентоспроможність, а також зробити внесок у сталий розвиток свого агропромислового комплексу. Усунення цих інституційних недоліків вимагає комплексних реформ, включаючи зміцнення правової та регуляторної бази, підвищення інституційної спроможності, сприяння прозорості та підзвітності, покращення інфраструктури, сприяння доступу до ринку та впровадження цільових програм розвитку сільських територій. Крім того, зусилля щодо боротьби з корупцією, покращення управління та сприяння участі зацікавлених сторін є важливими для успішної європейської інтеграції аграрного сектору України.

Література:

1. Даций О. І., Пирог В. В., Осатюк А. В. Розвиток вертикально інтегрованих структур за умов реалізації інноваційної агропродовольчої політики України. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Економічні науки. 2023. № 2 (69). С. 7—13.
2. Мармуль Л. О. Методичні підходи до розвитку сільських територій на засадах децентралізації. Економіка АПК. 2016. № 7. С. 80—86.
3. Півень А.В. Структурні особливості інтегрованих об'єднань підприємств агропромислового виробництва. Український журнал прикладної економіки. 2019. Т. 4. № 3. С. 386—392.
4. Трусова Н.В., Вініченко І.І. Інституціональна платформа забезпечення інноваційного розвитку під-

приємств агропромислового виробництва. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2020. 1 (41). С. 87—96.

5. Ходаківська О. В., Могилий О. М. Агрохолдинги України: аграрна політика та виклики майбутньому. Економіка АПК. 2017. № 6. С. 33—41.

6. Ігнатенко М.М. Планування і прогнозування соціальної відповідальності суб'єктів господарювання аграрної сфери економіки. Агросвіт. 2015. № 17. С. 31—37.

7. Рижаківа Г., Петруха С., Петруха Н., Крупельницька О., Гуденко О. Агропродовольчі ланцюги доданої вартості: методологія, техніка та архітектура. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, № 4 (45), 2022. С. 385—395.

8. Мармоль Л.О., Величко Т.Г., Рогатина Л.П. Стратегічне управління фінансово-економічною безпекою аграрних та харчових підприємств. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2016. № 2 (34). С. 49

9. Нікішина О.В., Тараканов М.Л., Зеркіна О.О. Інституційна складова регламентації товароруку в системі товарних ринків. Food Industry Economics. 2021. 13 (3). С.23—33.

10. Красноручий О.О., Міненко С.І. Побудова комплексного механізму управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства в умовах еволюції ринкових відносин. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2020. № 3. С. 18—24.

11. Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. Інститути й інституції у розвитку аграрної сфери економіки. Економіка АПК. 2011. №7. С. 169—176.

12. Хамініч С.Ю., Данько Ю.І. Відмінності і оцінці впливу чинників зовнішнього середовища на системи забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія Економічна наука. 2016. Вип. 42 С. 27—33.

13. Білянський Ю.О. Формування інституційного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств України в контексті міжнародних торговельних угод. Ефективна економіка. 2020. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7745> (дата звернення: 16.05.2024).

14. Романюк І.А. Основні чинники та напрями інтенсифікації аграрного виробництва в сучасних умовах господарювання. Наукові праці ПДАА. 2015. Вип. 2 (11). С. 225—230.

15. Язлюк Б.О. Теоретичні основи сутності та змісту соціально-економічної безпеки. Економічний аналіз: зб. наук. праць Тернопільського національного економічного університету. Тернопіль: ВПЦ ТНЕУ "Економічна думка", 2014. Том 16. № 1. С. 149—154.

References:

1. Datsij, O.I. Pyroh, V.V. and Osatiuk, A.V. (2023), "Development of vertically integrated structures in the conditions of implementation of innovative agro-food policy of Ukraine", Naukovi pratsi Mizhrehional'noi Akademii upravlinnia personalom. Ekonomichni nauky, vol. 2 (69), pp. 7—13.

2. Marmul', L.O. (2016), "Methodological approaches to the development of rural areas on the basis of decentralization", Ekonomika APK, vol. 7, pp. 80—86.

3. Piven', A.V. (2019), "Structural features of integrated associations of agricultural enterprises", Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky, vol. 3, no. 4, pp. 386—392.

4. Trusova, N.V. and Vinichenko, I.I. (2020), "Institutional platform for ensuring the innovative development of agricultural enterprises", Zbirnyk naukovykh prats' Tavrijs'koho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky), vol. 1 (41), pp. 87—96.

5. Khodakivs'ka, O.V. and Mohyl'nyj, O.M. (2017), "Agricultural holdings of Ukraine: agricultural policy and challenges for the future", Ekonomika APK, vol. 6, pp. 33—41.

6. Ihnatenko, M.M. (2015), "Planning and forecasting of social responsibility of economic entities in the agrarian sector of the economy", Ahrosvit, vol. 17, pp. 31—37.

7. Ryzhakova, H. Petrukha, S. Petrukha, N. Krupel'nyts'ka, O. and Hudenko, O. (2022), "Agri-food value chains: methodology, technology and architecture", Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, vol. 4 (45), pp. 385—395.

8. Marmul', L.O. Velychko, T.H. and Rohatina, L.P. (2016), "Strategic management of financial and economic security of agricultural and food enterprises", Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu, vol. 2 (34), pp. 49.

9. Nikishyna, O.V. Tarakanov, M.L. and Zerkina, O.O. (2021), "Institutional component of regulation of goods movement in the system of commodity markets", Food Industry Economics, vol. 13 (3), pp.23—33.

10. Krasnoruts'kyj, O.O. and Minenko, S.I. (2020), "Building a comprehensive mechanism for managing the competitiveness of an agricultural enterprise in the context of the evolution of market relations", Aktual'ni problemy innovatsijnoi ekonomiky, vol. 3, pp. 18—24.

11. Malik, M.J. and Shpykuliak, O.H. (2011), "Institutions and institutions in the development of the agrarian sector of the economy", Ekonomika APK, vol. 7, pp. 169—176.

12. Khaminich, S.Yu. and Dan'ko, Yu.I. (2016), "Differences and assessment of the impact of environmental factors on the systems of ensuring the competitiveness of agricultural enterprises", Zbirnyk naukovykh prats' Cherkas'koho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriya Ekonomichna nauka, vol. 42, pp. 27—33.

13. Bilianskyi, Yu. (2020), "Formation of institutional support for foreign economic activities of Ukraine's agricultural enterprises in the context of international trade", Efektyvna ekonomika, vol. 3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7745> (Accessed 16 May 2024).

14. Romaniuk, I.A. (2015), "The main factors and directions of intensification of agricultural production in modern economic conditions", Naukovi pratsi PDAA, vol. 2 (11), pp. 225—230.

15. Yazliuk, B.O. (2014), "Theoretical foundations of the essence and content of socio-economic security", Ekonomichnyj analiz: zb. nauk. prats' Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu. Ternopil': VPTs TNEU "Ekonomichna dumka", vol. 1, no. 16, pp. 149—154. *Стаття надійшла до редакції 26.05.2024 р.*